

Bogatenje besedišča

Enriching the Vocabulary

Marta Gorjup

Izveček

V prispevku je predstavljen primer prakse, in sicer medpredmetne ure, pri kateri so bili preizkušeni nekateri elementi formativnega spremljanja. S formativnim spremljanjem želimo učence spodbuditi, da prevzamejo aktivnejšo vlogo pri svojem učenju in zanj tudi prevzamejo več odgovornosti kot do zdaj. Pri izvedeni uri je v ospredju element samovrednotenja, vendar ga je težko ločiti oz. izolirati od preostalih elementov, kot so poznavanje kriterijev, ugotavljanje predznanja, vrstniško sodelovanje ... Elementi se med seboj prepletajo in dopolnjujejo in tako so bili pri izvedeni uri v bistvu prisotni vsi elementi v manjši ali večji meri. Učenci so s pomočjo slovarjev iskali neznane besede in potem so svoje iskanje samovrednotili.

Ključne besede

šolska knjižnica, KIZ, slovarji, besedišče, formativno spremljanje

UDK 027.8:37.091.26

Abstract

This paper presents an example from practice, namely a description of an implemented cross-curricular lesson, in which certain elements of formative assessment were tested. Formative assessment is used to encourage students to take on a more active role in their learning process, and to assume greater responsibility for it. The implemented lesson focused on the element of self-assessment, however, it is difficult to separate or isolate it from other elements, such as knowledge of criteria, determining prior knowledge, peer cooperation, etc. These elements intertwine and complement one another, which means that, to a smaller or greater degree, all elements were present in the implemented lesson. Students looked up unknown words using dictionaries, after which they self-assessed their search.

Keywords

school library, library and information knowledge, dictionaries, vocabulary, formative assessment

Formativno spremljanje je odlična priložnost, da učenci zavzamejo aktivnejšo vlogo pri svojem učenju in zanj prevzemajo odgovornost.

UVOD

Pri svojem delu se vedno znova sprašujem, koliko tistega, kar predajam učencem, tako pri načrtovanih urah KIZ kot tudi pri drugih dejavnostih v knjižnici, si ti dejansko zapomni-jo, še posebej zato, ker njihovo delo v knjižnici po navadi ni ocenjeno (izjema na naši šoli je seminarska naloga pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika v 8. razredu). Formativno spremljanje, kot smo ga spoznali na srečanju študijske skupine v šolskem letu 2015/2016 in nato z vključitvijo v razvojno skupino, se mi je zdelo odlična priložnost, da poskušam skupaj s sodelavci, z učenci in ne nazadnje s starši pripeljati učence do tega, da bodo zavzeli aktivnejšo vlogo pri svojem učenju in zanj prevzemali odgovornost. Tako bodo postali samostojni pri branju, iskanju informacij, izbiri pristopa k določenemu besedilu, uporabi IKT itd., skratka pri doseganju vseh kompetenc, naštetih v Kurikulu KIZ za osnovno šolo (2008). Seveda je vključitev v projekt tudi poklicni izziv.

NASTANEK URE

Septembra 2016 sem pri prvih urah KIZ v več razredih v pogovoru o tem, kako spregovorimo o vsebini prebrane knjige, opazila, kako revno besedišče imajo nekateri učenci. Tako sem že oktobra zanje pripravila kotiček Beseda za vsak dan pa tudi vsakoletni adventni koledar ugank je za učence od 5. do 9. razreda pripravljen podobno. Besedo, po kateri sprašujemo, je treba razložiti, največkrat z uporabo slovarja (običajno SSKJ pa tudi Slovar tujk ali Etimološki slovar). Z učiteljicama slovenščine sem se dogovorila, da bomo po obravnavi SSKJ v 7. razredu izvedle še medpredmetno povezavo v šolski knjižnici. Delo sem načrtovala z eno od učiteljic slovenskega jezika. Pripravila sem osnutek ure, skupaj sva pripravili delovni list, odločila sem se, da vključim tudi preverjanje naučenega s pomočjo spletnega orodja in mobilne aplikacije Plickers.

Način izvedbe KIZ: **Medpredmetna povezava s slovenščino**

Razred: 7. razred

Trajanje: 1 ura

Specifični cilj: Učenci poznajo namen in

dostopnost slovarjev. Poznajo in ločijo različne vrste slovarjev.

Operativni cilji

Učenci:

- uporabljajo SSKJ, izberejo slovar v skladu s potrebo,
- uporabljajo slovarske priročnike v knjižni obliki,
- razvijajo zmožnosti selektivnega branja – iščejo dani podatke,
- vrednotijo svojo zmožnost selektivnega branja,
- razvijajo poimenovalno zmožnost, tako da predstavijo pomen danih besed ter jih smiselno uporabijo v povedih.

Vsebina: Slovar slovenskega knjižnega jezika

MEDPREDMETNA POVEZAVA S PREDMETOM SLOVENŠČINA

Izvajalki: Uro sva izvedli z učiteljico slovenščine Marijo Mojco Strmšek v 7. razredu in z učiteljico Alenko Petrič v 7. b-razredu.

ELEMENTI FORMATIVNEGA SPREMLJANJA

Ugotavljanje predznanja je element, iz katerega izhajamo, če želimo, da učenci dosežejo zastavljeni cilj, torej uspešno opravijo zastavljene naloge in pridobijo novo znanje oz. utrdijo že obravnavane vsebine. Ob vključitvi v razvojno nalogo sem se odločila, da bom za začetek posebej pozorna na element samovrednotenje. Elementi formativnega spremljanja se med seboj prepletajo in tako postopoma vključujem tudi druge. Učenec, ki ne pozna ciljev in krite-

Slika 1: Delo s slovarji po skupinah

Slika 2: Učenci odgovarjajo preko aplikacije Plickers

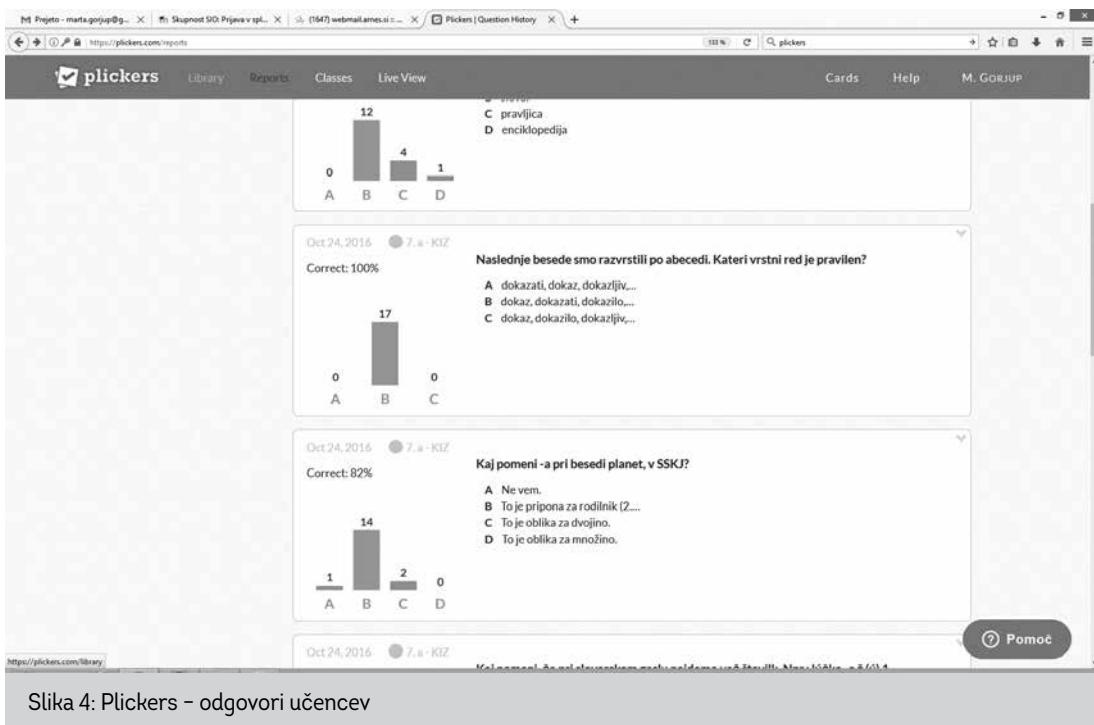
Slika 3: Iskanje besed po slovarju

rijevi, ne more ustrezno vrednotiti svojega dela. Pri opisani uri sem prvič vključila vrstniško vrednotenje, sicer v manjši meri, saj smo imeli na voljo le eno šolsko uro. Ob koncu ure so

učenci dobili navodilo za samovrednotenje, na podlagi izkušenj (medpredmetna povezava z zgodovino v 6. razredu v lanskem šolskem letu, kulturni dan Rastem s knjigo) pa sem pripravila natančne iztočnice za samovrednotenje. Pogovorili smo se tudi o tem, kako podati povratno informacijo sošolcu. Povratno informacijo o svojem delu so učenci dobili med uro, ko sem spremljala njihovo delo oz. so ponjo prihajali sami z vprašanji, ali je dobro oz. pravilno napisano. Pri dajanju povratnih informacij sem v zaključku ure uporabila še spletno orodje in mobilno aplikacijo Plickers.

PRIČAKOVANI REZULTATI/DOSEŽKI

Izbrali smo besede, ki jih učenci poznajo v drugačnem pomenu (npr. portal, kokica), besede, s katerimi se srečujejo pri branju literarnih besedil (trubadur), besede, ki so odraslim samoumevne, učencem pa ne, saj za določene pojme uporabljajo le slengovske besede. Naš cilj je bil, da učenci znajo poiskati želeno besedo v slovarju, razbrati njen pomen ter razumevanje izkazati tako, da jo uporabijo v novi povedi. Med iskanjem se je izkazalo, da večina učencev redko uporablja slovar v tiskani obliki, zato so potrebovali dodatna

Slika 4: Plickers - odgovori učencev

Naslednje besede smo razvrstili po abecedi. Kateri vrstni red je pravilen?

A. dokazati, dokaz, dokazljiv, dokazilo
 B. dokaz, dokazati, dokazilo, dokazljiv
 C. dokaz, dokazilo, dokazljiv, dokazati

Correct: 100%
 Total: 17/17

17

Answer	Card #	First name	Last name
B	7	Adna	
B	9	Ajdin	
B	16	Alex	
B	10	Aljaž	
B	8	Anja	
B	11	Irma	
B	2	Jakov	
B	14	Karin	

Slika 5: Plickers – primer vprašanja in odgovori

navodila. Z drugimi nalogami niso imeli težav, kar se je izkazalo tudi pri preverjanju na koncu ure. Učenci so se učili vrednotiti svoje delo, za to pa so potrebovali natančna navodila, ker so drugače v svojih izjavah presplošni (npr. naredil sem dobro).

DIDAKTIČNI PRISTOPI

Sodelovalno učenje, timsko poučevanje in sodelovalno delo učiteljev, aktivne metode: debata, delo z viri ...), aktivne oblike dela: individualno delo in delo v parih.

POTEK UČNEGA PROCESA

Gre za uro, pri kateri učenci utrjujejo svoje znanje o Slovarju slovenskega knjižnega jezika in se ga učijo uporabljati v knjižni obliki. V uvodnem delu ure smo ustno preverili predznanje učencev. Učiteljica jih je povprašala, kaj je SSKJ, kako je sestavljen, kako ga uporabljamo, kaj je iztočnica, kaj so kvalifikatorji itd. Pozorna je bila na to, da je vključila vse učence, tudi tiste, ki niso dvigovali rok, in večino med njimi spodbudila k razmišljanju in odgovarjanju. Glavni del ure predstavlja samostojno delo učencev, ki se učijo uporabljati slovarj, znajo razbrati pomen danih besed ter izkazati

razumevanje tako, da zapišejo novo poved z dano besedo. S sošolcem v paru se pogovorijo o pomenu besede ter vrednotijo delo drug drugega s pomočjo prej dogovorjenih kriterijev. O svojem delu razmišljajo in ga po navodilih vrednotijo (glej prilogo 1). Učiteljica in knjižničarka delo spremljaja, po potrebi jih usmerjava z vprašanji in spodbudami, da svoje zapise v zvezku dopolnijo. Za zaključek znanje učencev preverimo s spletnim orodjem in mobilno aplikacijo Plickers,¹ ki je za učence nekaj novega in zato radi sodelujejo.

VREDNOTENJE IZVEDENE URE

Ena od skupin je pred izvedbo ure že uporabljala spletno izdajo SSKJ, druge pa ne. Pri ugotavljanju predznanja so ti učenci vedeli

¹ Spletno orodje Plickers (<https://plickers.com/>) omogoča pripravo spletnega kviza, s katerim lahko preverimo (pred) znanje učencev. Predhodno natisnemo kartice, ki jih razdelimo učencem (kartice so oštevilčene in jih lahko razdelimo po seznamu učencev, ki smo ga predtem vnesli v aplikacijo). Prikažemo posamezno vprašanje, učenci se odločijo za enega od odgovorov in dvignejo kartico, obrnjeno navzgor z izbrano možnostjo (a, b, c, d). Odgovore zajamemo z mobilnim telefonom in ob tem se nam nemudoma prikaže, kdo je odgovoril in koliko učencev se je odločilo za posamezno možnost. Pravi odgovor je obarvan zeleno, napačni rdeče. Učitelj ob tem vidi tudi odgovore posameznikov.

1. Besedo sem našel hitro – abecedni vrstini red mi ni povzročal težav. Pri iskanju sem imel malo težav, a sem besedo zelo hitro našel.
2. Razumel sem razlago besede in kratice ob njej.
3. S pomočjo razlage v SSKJ sem ~~našel~~ ustrezno uporabil v povedi.
4. Razlago sošolca sem poslušal zelo pozorno.
5. Poved sem napisal slovnično pravilno.
6. Upošteval sem kriterije LOVRO 7, A

1. Da, ~~nisem~~ pri iskanju nisem imela velikih težav.
2. Da, Razumela sem kaj beseda pomeni in tudi kratice ob njej.
3. Da, beseda sem pravilno uporabila v moji povedi.
4. ~~Da,~~ ^{Ne nisem} pozorno ~~sem~~ poslušala razlago sošolca.
5. Da, poved sem zapisala slovnično pravilno.
6. Da, pri podajanju ~~4~~ ocene sem upoštevala kriterije.

Svoje delo bi ocenila s 4-5 ~~ker~~ sem delala vredno ampak ne popolno.

Slika 6: Primer samovrednotenja

bistveno več kot učenci drugih skupin. Pri eni od ur je bila prisotna tudi ravnateljica, po tej uri je zmanjkalo časa za evalvacijo izvajalk in ravnateljice, smo pa v pogovoru vse tri izpostavile opažanje, da je večina učencev pri iskanju po slovarju nespretna. Med spremljanjem dela učencev smo tiste, ki so potrebovali pomoč, usmerjale z dodatnimi vprašanji in namigi. Učenci so bili pri uri sproščeni, tudi klepetavi,

prisotnost ravnateljice na to ni vplivala. Sama sem glede na to, da se mi delovni list ni zdel ravno zahteven, pričakovala, da bodo učenci delo hitreje opravili in bodo potrebovali dodatne naloge, pa se je izkazalo, da ni tako. Želela bi si, da bi bil to šele začetek uporabe SSKJ pri pouku. Učence smo pri eni od naslednjih ur prosili, da zapišejo nekaj vtisov; ti so zbrani v prilogi 2.

POTREBNI POGOJI ZA IZVEDBO URE, ZAZNANI PROBLEMI

Za uporabo spletnega orodja Plickers potrebujemo projektor, s katerim prikažemo vprašanje, možne odgovore ter po odgovarjanju tudi, kateri odgovor je pravilen in kako so učenci odgovarjali. Uporabljamo mobilni telefon ter kartice, ki jih pred tem natisnemo. Ker je bilo to za učence nekaj novega, se jim je zdelo, da se igrajo, v resnici pa smo preverjali, koliko so se naučili, sami pa, ali je bil njihov odgovor pravilen.

Bilo bi dobro, če bi imel vsak učenec svoj slovar in bi delo v paru začeli šele, ko bi rešili naloge, namenjene samostojnemu delu. Učenci sicer vedo, da so slovarska gesla razvrščena po abecedi, jim pa iskanje po abecedi dela precej težav. Večinoma uporabljajo spletne slovarje, vendar smo tako jaz kot učiteljici slovenščine mnenja, da poznajo in uporabljajo tudi slovar v knjižni obliki. Kljub temu da so delali, je prišlo do pogovarjanja, predvsem o stvareh,

ki se niso nanašale na naloge, zato so kakšno od nalog naredili površno oz. bili prehitro zadovoljni z napisanim. To so tudi sami priznali in opazili kot slabost, zato bomo morali skupaj najti način, kako to premostiti. Menim, da čim jasnejši bodo cilji učenja, tem manj bo skušnjav za klepetanje. Razmisliti moramo, kako bomo spremenile potek ure, da bomo lahko vključili več dela s slovarjem, morda bi bilo smiselno, da delo poteka dve uri in lahko zastavimo več nalog oz. njihovo število in zahtevnost prilagodimo posamezniku.

Knjižničarji se z učenci pri pouku srečujemo manjkrat kot učitelji drugih predmetov, je pa knjižnica prostor, kjer so učenci po navadi bolj sproščeni in v takem vzdušju tudi učenje poteka drugače. Formativno spremljanje s svojimi elementi nam ponuja veliko različnih možnosti in načinov dela, s katerimi bomo dosegli, da bodo učenci razmišljali o svojem učenju, njegovih namenih ter zanj prevzemali odgovornost. Seveda pa je to proces, ki privede do vidnih sprememb v daljšem obdobju. ●

MARTA GORJUP, univ. dipl. bibl. in prof. teol., knjižničarka na OŠ Karla Destovnika - Kajuha, Ljubljana
Naslov: OŠ Karla Destovnika-Kajuha, Jakčeva ulica 42, 1000 Ljubljana
E-naslov: marta.gorjup@os-kdk.si

PRILOGA 1: Delovni list za učence ter navodila za samovrednotenje

UPORABA SSKJ

1. Razmisli, kaj pomeni dana beseda, in zapiši njen pomen.
2. Besedo poišči v slovarju. Ugotovi, ali si imel prav, in dopolni svojo razlago. Pri vsaki besedi zapiši, v katero besedno vrsto sodi (samostalnik, pridevnik, glagol). Ugotovi, koliko pomenov ima beseda.
3. Besedo uporabi v novi povedi.
4. Besedi poišči sopomenko.
5. S sošolcem v paru se pogovori o pomenu besede ter drug drugemu ocenita (podajta povratno informacijo) poved, ki sta jo zapisala. Pri tem upoštevajta kriterije, ki smo jih zapisali. (Poved je popolna in razumljiva, besedni red je pravilen, poved je slovnično pravilno zapisana.)

NAVODILA ZA SAMOVREDNOTENJE

Ob koncu ure razmisli in ovrednoti svoje delo.

	Da	Ne	Želim dodati še:
Besedo sem našel hitro – abecedni vrstni red mi ni povzročal težav.			
Razumel sem razlago besede in kratice ob njej.			
S pomočjo razlage sem besedo pravilno uporabil v novi povedi.			
Pozorno sem poslušal razlago sošolca.			
Novo poved sem zapisal slovnično pravilno.			
Pri podajanju povratne informacije sošolcu sem upošteval dane kriterije.			

PRILOGA 2: Mnenja učencev o izvedeni uri; zapis posnetka samovrednotenja

Učence smo pri eni od naslednjih ur slovenščine prosili, naj zapišejo svoje vtise o uri, morda izpostavijo pozitivne in negativne stvari ter zapišejo tudi, kako so se pri uri počutili. Mnenja so različna, tako kot so različni učenci, so pa tudi oni opazili, da je takšen način dela priložnost, da se več naučijo, česar pa ne izkoristijo vedno, ker se zaklepetajo.

Izjave učencev:

- Delo v dvojicah se mi zdi v redu, ob tem se dobro počutim. SSKJ sem znala uporabljati že prej. (Ajna)
- Redkokdaj se naučim kaj novega; kar me zanima, preberem na internetu. Delo v knjižnici pa je odlično. (Ivano)
- Pri takem načinu dela se počutim dobro. Pozitivno je, da se naučimo brskati po spletnem in knjižnem slovarju. Zame to ni nič novega, saj vedno, ko se učim in mi kakšna beseda ni jasna in njenega pomena ni v učbeniku, poiščem razlago na spletnem SSKJ. Pri tem mi je všeč, da se naučim novih besed. (Amra)
- Pozitivno je, da se hitreje učim pri delu v dvojicah. Rada vidim, da je rezultat dober. Negativno je to, da se premalo osredotočim na delo in sem z mislimi včasih odsotna. (Kiara)
- Ta način učenja je zame boljši, všeč sta mi delo v dvojicah in skupinsko delo, ker ima vsak svoje delo. (Irhad) (*Op.: Najbrž je mišljeno, da usak opravi svoj del naloge.*)
- Delo v parih je pozitivno, ker si pomagamo, negativna stran je, da preveč govorimo oz. klepetamo. (Pia)
- Z uporabo slovarja je zapis povedi bolj točen. Pri delu v paru je slabo, ker se začneš pogovarjati in pozabiš na delo, pa je lahko zato izdelek nepopolno narejen. (Nal)
- Ko imamo delo v skupini ali v dvojicah, mi je všeč, ker si delo razdelimo in ni treba samo eni osebi narediti vsega. (Tamara)

Nekaj učencev smo tudi posneli pri samovrednotenju. Zapis posnetka učenke Maje:

Maja: »V slovarju sem poiskala besedo nepotreben. Našla sem jo hitro, nisem imela problemov z iskanjem, ker doma uporabljam slovar.«

Knjižničarka: »Povej še kaj o tem, kako si besedo uporabila v novi povedi.«

Maja: »Poved, ki sem jo napisala, je: *Ta razlaga je nepotrebna.*«

Knjižničarka: »Kako bi pa ocenila svoje delo, si bila uspešna?«

Maja: »Ja.«

PRILOGA 3: Priprava na uro

PRIPRAVA NA VZOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO

RAZRED: 7. a

Predmet: SLJ/KIZ

Vsebina: SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

Trajanje: 1 pedagoška ura

Splošni cilji – kompetence KIZ:

- Samoiniciativnost in podjetnost: učenec razvija samozavest, odgovornost za znanje, ki ga gradi z iskanjem, izborom in uporabo informacij.
- Učenec nadgrajuje učni proces iz razreda in z informacijami gradi lastno znanje.
- Sporazumevanje v maternem jeziku: poišče razlago besede, bere, zapisuje razlago, poda povratno informacijo sošolcu.

Operativni cilji:

- Učenci poznajo namen in dostopnost slovarjev.
- Poznajo in ločijo različne vrste slovarjev.
- Uporabljajo slovarske priročnike – SSKJ.
- Razvijajo poimenovalno zmožnost, tako da predstavijo pomen danih besed ter jih smiselno uporabijo v povedih.
- Vrednotijo svojo zmožnost selektivnega branja.
- Vrednotijo svoje delo in delo sošolca v paru.

Medpredmetne in kroskurikularne povezave: KIZ, SLJ, ura izvedena v šolski knjižnici

Elementi FS: Ugotavljanje predznanja, samovrednotenje in vrstniško vrednotenje, povratna informacija.

Vsebina/tema predmeta: Uporaba SSKJ

Izvajalki: učiteljica slovenskega jezika in knjižničarka

Didaktični pristop

- frontalna razlaga,
- pogovor,
- samostojno delo s slovarjem,
- delo v dvojicah.

Učna sredstva in pripomočki: SSKJ, samostojni delovni zvezek za slovenščino, učni listi, kartice Plickers za podajanje odgovorov ob koncu ure, računalnik s projektorjem in mobilni telefon, s katerim posnamemo odgovore.

Viri

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (2013). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991). Ljubljana: SAZU.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2002). Ljubljana: DZS.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). SSKJ 2. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Slovenščina za vsakdan in vsakdan 7 (2011). Samostojni delovni zvezek za slovenski jezik v sedmem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.

Potek dela

Motivacija

Po uvodnem pozdravu učiteljica učence z vprašanji spodbudi, da razložijo, katere vrste slovarjev poznamo, kaj je SSKJ, kako je sestavljen, kako iščemo gesla, kaj so kvalifikatorji. Napovemo, da bodo učenci danes uporabljali slovar pri samostojnem delu.

Obraznava

Učenci dobijo delovni list, preberemo naloge in se dogovorimo, kako bodo ocenili sošolčevo poved. (Kriteriji) Učencem povem tudi, da bodo opravili samovrednotenje. Vsak dobi listič z besedo, ki jo bo moral razložiti, pri delitvi lističev z učiteljico upošteva njihovo predznanje, učno šibkejši učenci dobijo lažje besede ali pa je sošolec v paru boljši in mu bo pomagal. Učenci razmišljajo o pomenu besede in ga zapišejo. Vsak par dobi SSKJ (pri tem preverim, ali so vzeli zvezek, v katerem je njihova beseda). Iščejo besedo v slovarju in naloge zapisujejo v svoj zvezek. Z učiteljico pomagava pri morebitnih nejasnostih. Podajava povratne informacije o zapisanem, da lahko dopolnijo zapise. Zadnjo nalogo naredijo s sošolcem v paru, pogovorijo se o pomenu besede ter ocenijo njegovo poved. Na podlagi navodil razmislijo o svojem delu, ga vrednotijo in vrednotenje zapišejo na list, ki ga oddajo.

Zaključek

Učencem razdelim kartice Plickers, preizkusimo njihovo uporabo, nato pa z nekaj vprašanji preverimo, kakšno je njihovo razumevanje principa uporabe SSKJ. Tudi tako dobijo povratno informacijo o svojem delu.

SEZNAM BESED:

civilizacija
dognanje
efektiven
frajer
kokica
meden
nejevolja
nepotreben
nonsens
planet
pogum
portal
robot
spontan
trubadur